DİL BİLGİSİ: ARAPÇADA NASB EDATLARI

قواعد: أَدَوات النَّصْب

Arapçada muzâri fiilin (şimdiki ve geniş zamanın) irâbında üç farklı durum söz konusudur. Bunlar:

1. **Ref durumu:** Muzâri fiil herhangi bir ön ek/edat almadığında ref durumunda (merfû) olur.
2. **Nasb durumu:** Muzâri fiilin başına nasb edatlarından biri geldiğinde nasb durumunda (mansûb) olur.
3. **Cezm durumu:** Muzâri fiilin başına cezm edatlarından biri geldiğinde cezm durumunda (meczûm) olur.

Nasb, hem isimlerle hem de fiillerle ilgili bir kavramdır. İsimlerin nasb durumlarını Arapça 1 kitabının 3. Bölümünde ele almıştık. Fiillerin nasb durumları ise kendilerinden önce nasb edatlarının gelmesiyle oluşur. Belli başlı nasb edatları: أَنْ, لَنْ, كَيْ, لِكَيْ, لِ, حَتَّى'dır.

Fiillerin nasb durumları yani mansûb oluşları fiillerin son harflerinin harekeleri veya son ekleriyle alakalıdır. Bir fiilin nasb olması "Fiilin sonunun 'fetha' ile harekelenmesi veya 'fetha' harekesinin yerine geçecek başka bir alâmeti barındırması durumudur." Üzerinde nasb alâmeti barındıran bir fiile "mansûb" (yani nasb edildilmiş) denir. Her fiil kipi için nasb söz konusu değildir, yalnızca başında nasb edatı bulunan muzâri fiiller mansûbdur. Kısaca sadece muzâri fiiller nasb edilebilir.

Nasb Alâmetleri

Merfû haldeki muzâri fiil başında bir nasb edatı kullanıldığında aşağıdaki işlemlerden biri ile mansûb yapılır. Başka bir deyişle, aşağıdaki işlemler, bir muzâri fiilin nasb edilmiş olduğunun göstergeleri, alâmetleridir:

1. Muzâri fiilin son harfinin damme harekesinin fethaya çevrilmesi:

Bildiğiniz gibi bir muzâri fiilin 3. tekil şahıs eril ve dişil, 2. tekil şahıs eril ve 1. tekil ve 1. çoğul şahıs yapıları sonlarına ek almazlar, son harflerinin harekeleri damme'dir. Aslında bu damme, fiilin merfû oluşunun alâmetidir ve "fetha" harekesine dönüştüğünde fiil mansûb olmuş olur. Fiilin nasb edilmiş olduğunun alâmeti, yani nasb alâmeti, damme harekesinin fethaya dönüşmüş olmasıdır. Ama biz kısaca, nasb alâmeti "fetha" deriz. Şimdi bunu, ilgili muzâri fiil yapılarının başına bir nasb edatı, mesela (أَنْ) getirerek örneklendirelim:

هو يَكْتُبُ ← أَنْ يَكْتُبَ
هي تَكْتُبُ ← أَنْ تَكْتُبَ
أنتَ تَكْتُبُ ← أَنْ تَكْتُبَ
أنا أَكْتُبُ ← أَنْ أَكْتُبَ
نحن نَكْتُبُ ← أَنْ نَكْتُبَ

Dikkat edileceği üzere, yukarıdaki örneklerde damme ile merfû olan muzâri fiiller, bir nasb edatı olan (أَنْ) dolayısıyla mansûb oldular. Bu örneklerde mansûb fiillerin nasb alâmetleri, sonlarındaki damme harekesinin "fetha"ya dönüşmüş olmasıdır; kısaca "fetha"dır.

2. Merfû haldeki muzâri fiilin sonunda bulunan (ـان), (ـون), (ـين) eklerindeki nûn'ların düşürülmesi.
3. ikil eril ve dişil şahıslarda, 3. ve 2. çoğul eril şahıslarda ve 2. tekil dişil şahısta fiilin sonuna gelen eklerdeki nûn'ların varlığı ref alâmeti iken, düşürülmesi nasb alâmetidir. Şunu da unutmayalım ki, eril çoğullarda düşürülen nûn harfinin yerine vâv'lardan sonra mutlaka bir elif harfi getirilir.

Şimdi bunları yine muzâri fiilin ilgili yapılarını (أَنْ) ile kullanarak örneklendirelim:

هما يَكْتُبَانِ ← أَنْ يَكْتُبَا
هما تَكْتُبَانِ ← أَنْ تَكْتُبَا
أنتِ تَكْتُبِينَ ← أَنْ تَكْتُبِي
أنتما تَكْتُبَانِ ← أَنْ تَكْتُبَا
هم يَكْتُبُونَ ← أَنْ يَكْتُبُوا
أنتم تَكْتُبُونَ ← أَنْ تَكْتُبُوا

Dikkat edileceği üzere, yukarıdaki örneklerde nûn'ların varlığı ile merfû olan muzâri fiiller, bir nasb edatı olan (أَنْ) dolayısıyla mansûb oldular. Bu örneklerde mansûb fiillerin nasb alâmetleri, sonlarındaki nûn'ların düşmüş olmasıdır (*hazfu'n-nûn* veya *sukûtu'n-nûn*).

Fiilin 3. ve 2. çoğul eril formlarında nûn'ların düşürülmesinden sonra yerlerine elif getirilmiş olduğunu fark etmiş olmalıyız.

Hatırlayacağınız üzere nûn'ların düşürülmesi, aynı zamanda cezm alâmetidir. Nûn'u düşmüş bir fiil meczûm diye irap edilebileceği gibi, mansûb diye de irap edilebilir. O halde fiilin meczûm mu yoksa mansûb mu olduğunu nereden anlayacağız biçiminde bir soru akla gelebilir. Cevabı oldukça basit: Muzâri fiilin başındaki edat nasb edatı ise fiil mansûb; cezm edatı ise fiil meczûm olarak irap edilir. Burada belirleyici olan, nûn'un düşmesine neden olan edatın türüdür.

Not: Muzâri fiilin 3. ve 2. Çoğul dişil formlarındaki nunlar (nûn-u nisveler) fiile bitişik özne zamiri olmaları dolayısıyla hiçbir zaman düşmezler, her durumda varlıklarını muhafaza ederler. Örnek:

هُنّ يَكْتُبْنَ ← أَنْ يَكْتُبْنَ
أنتّنّ تَكْتُبْنَ ← أَنْ تَكْتُبْنَ

Muzâri fiilde nasb alâmetleri, fiilin sonundaki dammenin fethaya dönüşmesi, nûnu nisve hariç olmak üzere muzâri fiilin sonuna eklenen nûnların düşmesidir.

dikkat

Nâkıs fiillerin muzâri çekimlerinde illet harfinin damme harekesini taşıyamadığını görmüştük. Bu fiillerin başında nasb edatı geldiğinde 'aynu'l-fiil damme veya kesra ile harekeli ise son harfin fethalandığına dikkat ediniz.

هو يَدْعو ← أَنْ يَدْعُوَ
هو يَرْمِي ← أَنْ يَرْمِيَ
هُو يَرْضَى ← أَنْ يَرْضَى

Şimdi muzâri bir fiili (أَنْ) ile çekelim ve muzâri fiilin sonunda meydana gelen değişimi nasb alâmetleri yönünden inceleyelim:

Çoğul (Cem')	İkil (Tesniye)	Tekil (Mufred)	
أَنْ يَكْتُبُوا yazmak, (onların) yazmaları	أَنْ يَكْتُبا yazmak, (o ikisinin) yazması	أَنْ يَكْتُبَ yazmak, (onun) yazması	Gâib
أَنْ يَكْتُبْنَ yazmak, (onların) yazmaları	أَنْ تَكْتُبا yazmak, (o ikisinin) yazması	أَنْ تَكْتُبَ yazmak, (onun) yazması	Gâibe
أَنْ تَكْتُبُوا yazmak, (sizin) yazmanız	أَنْ تَكْتُبا yazmak, (ikinizin) yazması	أَنْ تَكْتُبَ yazmak, (senin) yazman	Muhâtab
أَنْ تَكْتُبْنَ yazmak, (sizin) yazmanız	أَنْ تَكْتُبا yazmak, (ikinizin) yazması	أَنْ تَكْتُبِي yazmak, (senin) yazman	Muhâtaba
أَنْ نَكْتُبَ yazmak, (bizim) yazmamız		أَنْ أَكْتُبَ yazmak, (benim) yazmam	Mutekellim

Arap gramerinde bunlara "nasb edatları" (أدوات النَّصْب) denmesine rağmen, ön ek işlevinde olan لَنْ hariç bunlar birer bağlaçtır. Bu edatları bir araya getiren özellik, anlamları değil muzâri fiil üzerindeki etkilerinin aynı oluşudur.

Dikkat ederseniz أنتِ، هُما، أنتُما، هُمْ، أَنْتُمْ çekimlerinde fiillerin sonlarındaki "nun" (ن) harfleri düşmüştür. Öte yandan هُمْ، أَنْتُمْ çekimlerinde düşen "nun"un yerine telaffuz edilmeyen ve yalnızca şekil olarak yazımda var olan bir "elif" (ا) getirilmiştir.

Nasb edatlarından her birinin kendine özgü anlamı vardır. Nasb edatlarını anlam bakımından dört kategoriye ayırabiliriz:

1. لَنْ "–meyecek, -mayacak"

Bir işin gelecekte yapılmayacağını ifade eder. (لَنْ)'li kullanımda anlamı pekiştirmek amacıyla bazen (أبدًا - aslâ) sözcüğü de kullanılır.

لَنْ أَسْكُتَ. (Susmayacağım.)

لَنْ أُدَخِّنَ أبدًا. (Asla sigara içmeyeceğim.)

لَنْ نَنامَ نهارًا بَعْدَ الآن. (Bundan sonra gündüz uyumayacağız.)

لَنْ يَسْكُنوا فِي المَدينةِ. (Şehirde kalmayacaklar.)

لَنْ يُشاهِدْنَ أفلامَ الرُّعْبِ. (Korku filmlerini izlemeyecekler - bayanlar.)

لَنْ يَنْتَقِلوا إلى شَقَّةٍ جَديدة هذه السَّنة. (Bu yıl yeni bir daireye taşınmayacaklar.)

2. أنْ "–mek, -mak; -meyi, -mayı"

Fiile mastar anlamı veren bu edatın anlamsal olarak farklı kullanımları vardır:

a. Genel olarak istemek, sevmek, hoşlanmamak, ummak, istemek, ihtiyaç duymak, çabalamak gibi fiillerle birlikte kullanılır.

أُريدُ أنْ أَدْرُسَ الأَدَبَ. (Edebiyat eğitimi almak istiyorum.)

لا يُحِبّونَ أنْ يَقرَؤوا رِوايات بُوليسية. (Polisiye romanlar okumayı sevmiyorlar.)

آمُلُ أنْ أَقْرَأَ مُذَكِّراتِهِ قَريبًا. (Yakında anılarını okumayı umuyorum.)

b. Yapılabilirlik, gereklilik, olasılık vb. durumlarını ifade etmek için kullanılır. Bu tür kullanımların Türkçeve çevirisinde mansûb fiilin –me'li veya –ma'lı mastarına özneye ait iyelik zamiri bitişir: konuşmam, konuşman, konuşması, konuşmamız, konuşmanız, konuşmaları gibi.

مِن الممكن أنْ أذهبَ إلى القاهرة. (Kahire'ye gitmem mümkün.)

مِن الممكن أنْ تَذْهبَ إلى القاهرة. (Kahire'ye gitmen mümkün.)

مِن الممكن أنْ يَذْهَبَ إلى القاهرة. (Kahire'ye gitmesi mümkün.)

مِن الممكن أنْ نَذهبَ إلى القاهرة. (Kahire'ye gitmemiz mümkün.)

مِن الممكن أنْ تَذْهَبُوا إلى القاهرة. (Kahire'ye gitmeniz mümkün.)

مِن الممكن أنْ يَذْهَبُوا إلى القاهرة. (Kahire'ye gitmeleri mümkün.)

لا يُمْكِنُ أنْ أَتَحَدَّثَ عَنْ هذا المَوْضوعِ. (Bu konu hakkında konuşmam mümkün değil.)

عَلَيْكِ أنْ تَفْهَمي وَضْعي يا عائشَة. (Durumumu anlaman gerekiyor Ayşe.)

مِنَ المُسْتَحيلِ أنْ أَتَنازَلَ عَنْكِ. (Senden vazgeçmem imkânsız.)

يَجِبُ أنْ لا يَشْعُروا بِقَلَقٍ. (Endişe duymamaları gerekir.)

3. حَتَّى / لِكَيْ / كَيْ / لِ "–mesi için, -ması için; -sın, -sin, -sun, -sün diye"

a. لِ

سافَرَ سَليمٌ إلى القاهِرة لِيَدْرُسَ الأَدَبَ العَرَبِيَّ.

(Selim, Arap edebiyatı eğitimi almak **için/üzere** Kahire'ye gitti.)

هَلْ دَخَلْتِ المَطْبَخَ لِتَشْرَبِي ماءً؟ (Su iç**mek için** mutfağa girdin mi?)

b. كَيْ

سافَرَ سَليمٌ إلى القاهِرة كَيْ يَدْرُسَ الأَدَبَ العَرَبِيَّ.

(Selim, Arap edebiyatı eğitimi almak **için/üzere** Kahire'ye gitti.)

هُمْ دَرَسوا جَيِّدًا كَيْ يَنْجَحُوا في الامتِحانِ.

(Sınavda başarılı ol**mak için** iyice ders çalıştılar.)

فَتَحْتُ التلفاز كَيْ أُشاهِدَ نَشْرَةَ الأَخْبار.

(Haber yayınını-bültenini izlemek için televizyonu açtım.)

Şimdi muzâri bir fiilin (كَيْ) ile çekimini inceleyelim:

Çoğul (Cem')	İkil (Tesniye)	Tekil (Mufred)	
كَيْ يَكْتُبُوا (onların) yazmaları için	كَيْ يَكْتُبَا (o ikisinin) yazması için	كَيْ يَكْتُبَ (onun) yazması için	Gâib
كَيْ يَكْتُبْنَ (onların) yazmaları için	كَيْ تَكْتُبَا (o ikisinin) yazması için	كَيْ تَكْتُبَ (onun) yazması için	Gâibe
كَيْ تَكْتُبُوا (sizin) yazmanız için	كَيْ تَكْتُبَا (ikinizin) yazması için	كَيْ تَكْتُبَ (senin) yazman için	Muhâtab
كَيْ تَكْتُبْنَ (sizin) yazmanız için	كَيْ تَكْتُبَا (ikinizin) yazması için	كَيْ تَكْتُبِي (senin) yazman için	Muhâtaba
كَيْ نَكْتُبَ (bizim) yazmamız için		كَيْ أَكْتُبَ (benim) yazmam için	Mutekellim

c. لِكَيْ **:** Bu edat, esas itibariyle anlam ve etki bakımından birbirinin aynı olan (لِ) ve (كَيْ)'in birleştirilmiş biçimidir. Fasih Arapçada yeri olmamakla birlikte galat-ı meşhur olarak sıklıkla karşımıza çıktığından burada ayrıca yer verilmiştir.

سافَرَ سَليمٌ إلى القاهِرة لِكَيْ يَدْرُسَ الأدَبَ العَرَبِيَّ.

(Selim, Arap edebiyatı eğitimi almak **için/üzere** Kahire'ye gitti.)

يَعْمَلُ الإنسانُ لِكَيْ يَعيشَ. (İnsan yaşa**mak için** çalışır.)

d. حَتّى

سافَرَ سَليمٌ إلى القاهِرة حَتّى يَدْرُسَ الأدَبَ العَرَبِيَّ.

(Selim, Arap edebiyatı eğitimi almak **için/üzere** Kahire'ye gitti.)

أسوقُ بِبُطْءٍ حَتّى أَتَجَنَّبَ الحَوادِثَ. (Trafik kazalarından kaçınmak **için** yavaş araba sürerim.)

هُمْ يَدْرُسونَ حَتّى يَنْجَحُوا في الامتِحانِ. (Sınavda başarılı ol**mak için** ders çalışıyorlar.)

Şimdi yukarıda geçen bazı cümlelerin irâblarını yapalım:

لَنْ يَسْكُنوا في المَدينةِ. (Şehirde kalmayacaklar.)

لَنْ : Nasb edatı

يَسْكُنوا : Muzâri fiil, üçüncü çoğul şahıs eril, kendisinden önce gelen nasb edatı لن dolayısıyla mansûb, nasb alâmeti sondaki nûn harfinin hazfi, fâili bitişik özne zamiri olan vâvu'l-cemâ'a (و).

في : Harf-i cer

المَدينةِ : Mecrûr, cer alâmeti sondaki kesra.

أُرِيدُ أَنْ أَدْرُسَ الأَدَبَ. (Edebiyat öğrenimi görmek istiyorum.)

أُرِيدُ : Muzâri fiil, birinci tekil şahıs, fâil gizli zamir olan (أنا).

أَنْ : Nasb edatı

أَدْرُسَ : Muzâri fiil, fâil gizli zamir olan (أنا), kendisinden önce gelen nasb edatı أن dolayısıyla mansûb, nasb alâmeti sondaki fetha, أَنْ أَدْرُسَ mastar (masdar-ı muevvel - 142. sayfada açıklanacak), (أُرِيدُ) fiilinin mefʿûlun bihi, mahallen mansûb.

الأَدَبَ : (أَدْرُسَ) fiilinin mef ʿûlun bihi, mansûb, nasb alâmeti fetha.

فَتَحْتُ التِّلفازَ كَيْ أُشاهِدَ نَشْرَةَ الأَخْبارِ. (Haber yayını izlemek için televizyonu açtım.)

فَتَحْتُ : Mâzi fiil, birinci tekil şahıs, fâil bitişik zamir olan *tâu'l-muteharrike* (ت).

التِّلفازَ : Mefʿûlun bih mansûb, nasb alâmeti sondaki fetha.

كَيْ : Nasb edatı

أُشاهِدَ : Muzâri fiil, birinci tekil şahıs, kendisinden önce gelen nasb edatı كَيْ dolayısıyla mansûb, nasb alâmeti sondaki fetha, fâil gizli zamir olan (أنا).

نَشْرَةَ : Mef ʿûlun bih, mansûb, nasb alâmeti sondaki fetha, aynı zamanda muzâf.

الأَخْبارِ : Muzâfun ileyh, mecrûr, cer alâmeti sondaki kesra.

Şimdi nasb edatlarını tabloda görelim.

لَنْ Gelecek bir şeyi yapmamayı bildirir: -meyecek, -mayacak

أنْ Mastar anlamı verir (-meyi, mayı, -mek, mak)

لِ -ması için, ... nedeniyle, -den dolayı

كَيْ -mek için, -ması için ... nedeniyle, -den dolayı

لِكَيْ -mek için, -ması için ... nedeniyle, -den dolayı

حَتَّى -mek için, -ması için ... nedeniyle, -den dolayı

Öğrenme Çıktısı

2 Gelecek zamanda bir işin yapılmayacağı anlamı veren (لَنْ) edatı ile başına geldiği muzâri fiile mastar anlamı kazandıran ve iki cümleciği birbirine bağlayan (أَنْ) edatını ve ayrıca bir eylemin niçin yapıldığını gösteren (لِ, كَيْ, لِكَيْ, حتّى) edatlarını biçim ve anlam bakımından ayırt edebilme

Araştır/ Tekrarla 2

Verilen nasb edatlarını tek tek Arapça olarak webde "arama" yapıp söz konusu yapıların nasıl kullanıldığını gözlemleyin. Her bir yapıyla ilgili anlamlı bir cümleyi defterinize yazınız.

İlişkilendir/ Karşılaştır

Kur'ân-ı Kerîm'in "Tekvir Sûresi" 21 ve 22. ayetlerinde geçen أَنْ yapısının kullanımına dikkat ediniz.

Kur'ân-ı Kerîm'in "Bakara Sûresi"nde geçen لَنْ yapılarını yapı ve anlam bakımından inceleyiniz.

Anlat/ Paylaş

Nasb edatlarını kullanarak Arapça cümleler kurmaya çalışınız.